

KIRJALLINEN KYSYMYS 435/2006 vp

Viharikokset

Eduskunnan puhemiehelle

Viharikokset (engl. hate crimes) ovat rikoksia, joiden motiivina ovat ennakkoluulot yksilöä kohtaan siksi, että tämä kuuluu tiettyyn etniseen, uskonnolliseen, kulttuuriseen, seksuaaliseen tai vammaan, kansallisuuden tai sukupuolen perusteella määrittyneeseen ryhmään. Uhrien kimppeun ei käydä heidän yksilöllisten ominaisuuksiensa takia vaan ryhmiensä edustajina.

Suomen lainsäädäntö ei tunne käsitettä "viharikos". Sen sijaan rikoslaissa mainitaan rangaistuksen koventamisperusteena "rikoksen kohdistaminen kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kuulumisen perusteella". Koventamisperusteissa ei mainita erikseen esimerkiksi uhrin seksuaalista suuntautumista tai vammaa, mutta lain perusteluiden mukaan rikoslain tulkintaohje saadaan yleisistä syrjintäsäännöksistä, jotka suojaavat kaikkia vähemmistöjä.

Rasististen rikosten selvittelyssä on käytössä poliisin rikosilmoitusjärjestelmä (RIKI), josta poimitaan tietyt kriteerit täyttävät rikosilmoitukset. Vuodesta 1997 lähtien RIKI:ssä on ollut erillinen luokittelu rasistisille tapauksille. Rasismiluokittelun käytöstä annetussa ohjeessa todetaan: "Poliisin on tehtävä RIKI:in merkintä rasismijutusta silloin, kun vähemmistöryhmän edustaja on joutunut rikoksen uhriksi joko pääasiassa tai ainakin osittain sen johdosta, että hän rodultaan, ihonväritään, kansalliselta tai etniseltä syntyperältään poikkeaa rikoksen tekijästä. Rikoksen rasistiset piirteet tai motiivit voivat tulla esille uhrin tai jonkun muun asianosaisen kertomuksesta, tai poliisin itsensä päättelemänä. Epävar-

moissa tapauksissa poliisin on kirjattava rikos rasismijutuksi."

Järjestelmä perustuu mm. poliisin rikosilmoitustilastoihin ja uhrikyselyihin. Vuonna 2003 poliisin tietoon tuli 522 rasistista rikosta. Suuri osa rasistisista kuten muistakin rikoksista jää ilmoittamatta poliisille. Ison-Britannian poliisin mukaan valtaosa uskonnollisista ja etnisistä sekä jopa 90 % homofobisista viharikoksista jää rekisteröimättä.

Periaatteessa rikosilmoitusjärjestelmään rekisteröityy teon rasistinen motiivi, mutta käytännössä poliisi ei luokittele kaikkia rasistisia ilmoituksia rasismijutuiksi. Vuotta 2003 koskevassa selvityksessä poliisi oli merkinnyt rasismikoodilla vain hieman yli puolet rasistisiksi luokitelluista ilmoituksista. Lisää epävarmuutta tulee yksilöllisistä ja alueellisista eroista rikosilmoitusten kirjaamistavoissa. Myös motiivin rasistisuuden päättelemisen rikosilmoituksen tietojen perusteella on hankalaa. Muista kuin rasistisista rikoksista ei toistaiseksi ole edes vastaavanlaista seurantajärjestelmää.

Viharikoksen tunnistaminen ja sen motiivin selvittäminen voi olla hankalaa, jos uhri ei siitä kerro eikä sitä osata kysyä. Moniperusteisissa viharikostapauksissa uhrin asema voi olla kaksin verroin hankala. Esimerkiksi maahanmuuttajanaisten pahoinpitelytilanteessa keskitytään ehkä ainoastaan rasismiin, vaikka rikokseen voi vaikuttaa myös hänen seksuaalinen suuntautumisen. Kovennetun rangaistuksen uhka taas voi aiheuttaa sen, että rikoksentekijä välttää antamasta tietoja, jotka viittaisivat viharikokseen.

Isossa-Britanniassa on olemassa monia matalan kynnyksen menetelmiä viharikoksista ilmoittamiseksi. Poliisin verkkosivuilla voi ilmoittaa, jos on joutunut ei-kiireellisen viharikoksen tai vihatapahtuman (hate incident) kohteeksi tai todistajaksi. Maassa on myös lukuisia kansalaisjärjestöjä, jotka tukevat ja neuvovat viharikosten uhreja.

Suomessa ei vielä ole matalan kynnyksen järjestelmää viharikoksista ilmoittamiseksi. Suomessa ei myöskään ole aktiivisesti pyritty turvaamaan viharikosten todistajan asemaa, mikä lisää juttujen raukeamista syyttäjällä todistajanlausuntojen puuttuessa.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mitä hallitus aikoo tehdä myös muiden kuin rasististen viharikosten tutkimuksen, tilastoinnin ja seurannan edistämiseksi ja

miten hallitus aikoo parantaa viharikosten, etenkin moniperusteisten viharikosten uhrien asemaa?

Helsingissä 17 päivänä toukokuuta 2006

Oras Tynkkynen /vihr

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimitanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Oras Tynkkynen /vihr näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 435/2006 vp:

Mitä hallitus aikoo tehdä myös muiden kuin rasististen viharikosten tutkimuksen, tilastoinnin ja seurannan edistämiseksi ja

miten hallitus aikoo parantaa viharikosten, etenkin moniperusteisten viharikosten uhrien asemaa?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Viharikos-käsitettä ei ole Suomessa tyhjentävästi määritelty, mutta viharikoksilla tarkoitetaan laajempaa rikoskokonaisuutta kuin rasismirikoksilla. Koska useat maat pyrkivät tilastoimaan viharikoksia ja -tapahtumia, myös Suomen poliisi on selvittänyt, miten asia Suomessa tulisi hoitaa. Selvitystyö on vielä kesken. Viharikosten määritelmät myös vaihtelevat eri maissa, joten vertailukelpoisia tilastoja on vaikea saada.

Rikosten ennalta ehkäisy on poliisin tärkeä tehtävä. Rikoksen uhriksi joutuneiden oikeusturvaa toteutetaan muun muassa tehokkaalla ja nopealla esitutkinnalla. Vähemmistöihin kuuluviin henkilöihin kohdistuvien rikosten torjuntaa, kuten rikollisuuden torjuntaa yleensäkin, voidaan tehostaa selvittämällä ja tutkimalla ilmiötä laajemmin kuten Suomessa rasismirikoksia on tutkittu. Kokonaiskuvan saamiseksi myös syyttäjien ja tuomioistuinten päätökset on näissä jutuissa kartoitettava. Uhritutkimuksilla, joita on jo tehty, voidaan saada kattavampi kuva todellisuudesta kuin pelkästään viranomaisten järjestelmistä.

On syytä korostaa, että yksittäisinä rikoksina esimerkiksi vähemmistöihin kohdistuvat rikokset tutkitaan tietenkin samalla vakavuudella kuin muutkin rikokset.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/1988) 1 §:ssä todetaan, että kun asianomistaja tai joku muu ilmoittaa poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle rikoksesta tai tapahtumasta, jota hän pitää rikoksena, ilmoitus on viipymättä kirjattava. Poliisi kirjaa ilmoitukset poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA), jossa ilmoitukset säilyvät vähintään 2 vuotta.

Esitutkintalain (449/1987) 2 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnassa pyritään selvittämään myös teon motiivi. Rikoksen tekijä ei tosin ole velvollinen kertomaan motiiveistaan.

Jos ilmoitettu rasistisia piirteitä sisältävä teko ei kuitenkaan ole rikos, vaan esimerkiksi huonoa tai sopimatonta käytöstä, esitutkintaa ei voida tehdä. Ihmisten vahvana perusoikeutena on ilmaista mielipiteitään vapaasti, kunhan pysytään lain määrittämässä rajoissa. Asian käsittelyn aikana ei myöskään aina tule esille se, että uhri kuuluu johonkin vähemmistöön ja että teko johdettiin juuri tästä.

Esimerkiksi perheväkivalta-, talousrikos- tai rasismijutut luokitellaan poliisiasiain tietojärjestelmässä tilastoinnin ja erityisesti poliisitoiminnan ohjaamisen helpottamiseksi. Tämä luokittelu ei vaikuta jutun selvittämiseen tai tutkintaan. Poliisiasiain tietojärjestelmään kirjataan vuosittain noin 700 000 ilmoitusta, joten tiettyjen juttutyypin luokittelu varmistaa ja nopeuttaa tilastojen keräämistä suuresta massasta. Tällä hetkellä poliisiasiain tietojärjestelmästä ei saada luokittelun perusteella tilastoja, jos rikos on kohdistu-

nut esim. seksuaalivähemmistöön juuri tähän ryhmään kuulumisen perusteella. Erillisen tutkimuksen tekeminen rikosilmoitustietokannan tiedoista on mahdollista. Joidenkin tietojen osalta on syytä korostaa henkilöiden intymiteettisuoja, koska tiedot ja asiat tulevat yleensä julkisiksi oikeusprosessin aikana.

Rikosasioissa esiintyvien todistajien todistajansuojeluohjelman kehittämistä on pidetty Suo-

messa tärkeänä ja ohjelman kehitystyö on parhaillaan käynnissä.

Poliisi on myös kiinnittänyt huomiota poliisien koulutuksessa vähemmistöihin kohdistuvien rikosten, erityisesti rasismirikosten tunnistamiseen. Lisäksi poliisi tekee tiivistä yhteistyötä eri viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen kanssa ko. asioissa samoin kuin syrjinnän vastaisuuden ja suvaitsevaisuuden lisäämiseksi poliisihallinnossa ja yhteiskunnassa kokonaisuudessaan.

Helsingissä 6 päivänä kesäkuuta 2006

Sisäasiainministeri Kari Rajamäki

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 435/2006 rd undertecknat av riksdagsledamot Oras Tynkkynen /gröna:

Vad tänker regeringen göra för att utredningen, statistikföringen och uppföljningen av också andra brott än rasistiska hatbrott ska bli bättre och

hur tänker regeringen hjälpa upp situationen för dem som fallit offer för hatbrott, inte minst hatbrott med flera orsaker?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Begreppet hatbrott har inte fått någon uttömmande definition hos oss, men det är ett bredare brottsbegrepp än rasistbrott. Många länder försöker föra statistik över hatbrott och hatfall och därför har polisen också hos oss utrett hur vi ska gå till väga i saken i Finland. Utredningsarbetet är fortfarande på gång. Definitionerna av hatbrott varierar dessutom från land till land och därför är det svårt att få tag på jämförbara statistiska uppgifter.

Att förebygga brott är en viktig polisuppgift. Rättssäkerheten för dem som fallit offer för brott tillgodoses bl.a. genom effektiv och snabb förundersökning. Brott mot människor som tillhör någon minoritet kan, precis som brottslighet över lag, förebyggas effektivare genom att fenomenet utreds och undersöks i större omfattning än vad rasistbrott gjorts i Finland. För en helhetsuppfattning behövs det också en kartläggning av åklagarnas och domstolarnas beslut i de här frågorna. Offerundersökningar har redan gjorts och med hjälp av dem kan man få en mer heltäckande bild

av verkligheten än vad myndigheternas system ensamma kan ge.

Det är skäl att understryka att t.ex. enskilda brott mot minoriteter givetvis utreds precis lika seriöst som andra brott.

I 1 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel (575/1988) konstateras att då en målsägande eller någon annan anmäler ett brott eller en händelse som han anser vara ett brott till polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet, ska anmälan utan dröjsmål registreras. Polisen registrerar anmälningarna i datasystemet för polisärenden (PATJA), där anmälningarna bevaras minst 2 år.

Enligt 2 § i förundersökningslagen (449/1987) ska polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet göra förundersökning när det på grund av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts. I förundersökningen ska också handlingens motiv om möjligt utredas. Gärningsmannen är visserligen inte skyldig att uppge sina motiv.

Men om en handling som enligt anmälan har rasistiska kännetecken ändå inte är ett brott utan t.ex. prov på dåligt eller olämpligt uppförande, kan en förundersökning inte göras. Det är en stark grundläggande rättighet för människor att fritt kunna uttala sin mening bara de håller sig inom lagens ramar. Under behandlingen av ett ärende kommer det inte heller alltid fram att offret tillhör någon minoritet och att handlingen berodde just på detta faktum.

I datasystemet för polisärenden klassificeras t.ex. fall av familjevåld, ekobrottslighet eller rasism för att underlätta statistikföringen och framför allt ledningen av polisarbetet. Klassificeringen inverkar inte på om saken klaras upp eller undersöks. I datasystemet registreras varje år omkring 700 000 anmälningar och i det samman-

hanget säkrar och påskyndar klassificeringen av vissa typer av ärenden insamlingen av statistiska uppgifter ur en stor massa. För tillfället ger klassificeringen inte statistiska uppgifter ur datasystemet för polisärenden om ett brott har riktat sig t.ex. mot en sexuell minoritet precis på grund av tillhörighet till den gruppen. Det är möjligt att göra en separat utredning utifrån uppgifterna i databasen för polisanmälningar. Vid vissa uppgifter är det skäl att lyfta fram de involverades integritetsskydd, eftersom uppgifter och ärenden vanligen blir offentliga under rättsprocessen.

I Finland har det ansetts viktigt att ta fram ett program för vittnesskydd för vittnen i brottmål. Arbetet med att utveckla programmet pågår.

I polisutbildningen har polisen särskilt tagit upp frågan om att kunna identifiera brott mot minoriteter, inte minst rasistbrott. Dessutom har polisen ett nära samarbete med olika myndigheter och frivilligorganisationer i de här frågorna liksom för att motarbeta diskriminering och öka toleransen i polisförvaltningen och samhället i stort.

Helsingfors den 6 juni 2006

Inrikesminister Kari Rajamäki